

Bijlage VWO
2014

tijdvak 2

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

tekst 1

Ondanks bezuinigingen veel nieuwe programma's bij NPO

De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) presenteert 71 nieuwe programma's voor het najaar van 2013 en voorjaar 2014. "Wij zijn strijdbaar, moeten ondanks de bezuinigingen blijven vernieuwen. We tonen met al deze programma's aan waar onze meerwaarde ligt. Onafhankelijk, zonder commercieel belang en vanuit een Nederlands perspectief. Nederland verdient een sterke publieke omroep", aldus Gerard Timmer, directeur televisie, bij de programmapresentatie van de NPO.

Hij vervolgt: "De NPO bereikt wekelijks bijna 15 miljoen Nederlanders. De publieke omroep is daarmee nog de enige plek, waar dag in, dag uit alle bevolkingsgroepen samenkomen. Waar zij kennis nemen van elkaars standpunten, luisteren naar elkaars verhalen, elkaar inspireren en van elkaar leren. Die publieke omroep is dus van betekenis. De programma's krijgen niet voor niets constant hoge waarderingen van het publiek." (...)

Scherpere programmering voor Nederland 1, 2, 3 en Zapp
Nederland 1 gaat meer dan ooit 'de polsslag van de dag' tonen. De plek voor *breaking news*, extra nieuwsupdates van de NOS, en actualiteitenrubrieken, zoals EénVandaag en Pauw en Witteman. Vanaf januari komt daar De Wereld Draait Door bij, zodat mensen direct bij thuiskomst worden bijgepraat.

Nederland 2 richt zich op **verdieping achter het nieuws** in verschillende genres, zoals levensbeschouwing, kunst en cultuur. Er komt veel ruimte voor documentaires. Met ingang van januari 2014 bijvoorbeeld prime time maandag om 21.00 uur.

Nederland 3 legt meer **nadruk op een jonger publiek**. Vanaf januari staat de vooravond van 3 in het teken van een dagelijks drama gericht op jongeren.

Zapp en Zappelin gaan de volgende fase in. Voor de hele familie op zondagochtend bijvoorbeeld met elf premières van Nederlandse speelfilms, nieuwe dramaseries en een juniorversie van Nederland van Boven.

naar: www.publiekeomroep.nl, 29 augustus 2013

Opgave 2 Wangedrag door wetenschappers

tekst 2

Aangifte tegen frauderende hoogleraar Stapel

Door Harrie Nijen Twilhaar
AMSTERDAM - De Universiteit van
Tilburg en de Rijksuniversiteit
Groningen doen gezamenlijk aangifte
5 tegen de frauderende hoogleraar
Diederik Stapel (45). Zij beschuldigen
hem van valsheid in geschrifte en
oplichting. Dat hebben de universi-
teiten maandag laten weten bij de
10 presentatie van het onderzoeks-
rapport van de commissie-Levelt
naar Stapel. Uit het onderzoek blijkt
dat de fraude "zeer aanzienlijk en
verbijsterend" is, aldus Pim Levelt.

15 Het gaat om zeker dertig artikelen in
gerenommeerde wetenschappelijke
tijdschriften waarvan zeker is dat
Stapel data en gegevens heeft
verzonnen. Bij tientallen publicaties
20 bestaan serieuze verdenkingen.
Zeker is in ieder geval dat de fraude
teruggaat tot 2004, toen Stapel nog
bij de Rijksuniversiteit Groningen
(RUG) werkte. Stapel, die intussen is
25 ontslagen, heeft volgens de commis-
sie willens en wetens de wetenschap
beschadigd.

naar: www.telegraaf.nl, 31 oktober 2011

tekst 3

Transactie overeengekomen voor vervalsen datasets

Het Functioneel Parket¹⁾ is met de
heer Stapel een transactie overeen-
gekomen van een werkstraf van 120
uur voor het vals opmaken en het
5 vervalsen van datasets. Daarnaast
heeft de heer Stapel afstand gedaan
van het recht op ziekte- en
arbeidsongeschiktheidsuitkering.
Dit betreft anderhalf jaarsalaris,
10 gebaseerd op de Ziekte- en
Arbeidsongeschiktheidsregeling
Nederlandse Universiteiten. (...)

Passende afdoening
Het Functioneel Parket ziet de trans-
actie als een passende afdoening
15 actie als een passende afdoening
van de strafbare feiten. Daarbij weegt
mee dat geen sprake is van persoon-
lijke zelfverrijking.
De heer Stapel heeft reeds ingrijpen-
de gevolgen van zijn handelen onder-
vonden. Hij heeft meegewerkt aan
20 het strafrechtelijk onderzoek en aan
het onderzoek van de commissie-
Levelt. Ook heeft hij zijn doctorstitel
25 ingeleverd. Met die omstandigheden
is rekening gehouden.

naar: www.om.nl, 28 juni 2013

noot 1 Het Functioneel Parket is een onderdeel van het OM

tekst 4

Laakbare wetenschap

Over alledaagse verleidingen en normoverschrijding in de wetenschap

Van tijd tot tijd trekt er een storm van verontwaardiging en verontrusting over het doorgaans kalme en eerbiedwaardige wetenschapsbedrijf:
5 een frauderende onderzoeker haalt het beeld van wetenschapsbeoefenaars als objectieve waarheidszoekers onderuit door een flagrante schending van de integriteitscodes. (...)
10 Een recente meta-analyse van achttien studies naar wetenschappelijk wangedrag richtte zich op twee van de ergste vormen: het verzinnen van gegevens en het vervalsen,
15 veranderen of beter passend maken

van gegevens (...). Er werd gekeken naar surveys¹⁾ over de mate waarin onderzoekers zelf een bepaald wangedrag toegaven of dit gedrag één of
20 meer keren in een gegeven periode bij een ander hadden geobserveerd. Van de onderzoekers bekende twee procent dat ze wel eens gegevens verzonnen, vervalst of veranderd
25 hadden. Waargenomen wangedrag van collega's leverde hogere percentages op: ruim 14 procent wist van collega's dat ze wel eens gegevens verzonnen, vervalst of
30 veranderd hadden.

naar: Aafke Komter, Mens & Maatschappij, december 2012

noot 1 survey = steekproefonderzoek

Opgave 3 Misstanden in de champignonteelt

tekst 5

In de eerste aflevering over de Champignonteelt kwam een aantal Poolse arbeiders aan het woord over de situatie in het bedrijf waar ze
5 werkten. Tijdens de research voor deze aflevering heeft de Keuringsdienst ook contact gehad met Poolse arbeiders van een ander bedrijf. Een aantal van hen heeft hun ervaringen
10 op papier gezet.

HEER 1

Ik heb bijna een jaar bij bedrijf A gewerkt. Een keer, toen ik na drie weken (21 dagen) aaneengesloten te
15 hebben gewerkt (zonder een vrije dag, gemiddeld 10 tot 14 uur per dag) om een vrije dag vroeg, ging de baas tegen mij schreeuwen en dreigde mij met de terugkeer naar
20 Polen.

DAME

Ik ben een oud-werkneemster van het bedrijf A.
Ik was ontdaan door het gedrag van
25 de bedrijfsleider naar mij toe, toen ik op een dag bij hem op kantoor werd geroepen. Hij begon toen iets heel hard te vertellen in een taal die ik niet kon verstaan. Waar het om ging was
30 dat ik de dag daarvoor naar een ander dorp was gegaan om mijn twee zonen die daar woonden op te zoeken. Ik mocht niet naar hen gaan

en zij mochten mij niet komen
35 bezoeken. Ik begriep het niet.

HEER 2

Mijn rechten als werknemer van A werden nooit gerespecteerd. Een keer, toen we een controle hadden,
40 ging de bazin langs onze woningen rijden om ons te instrueren over wat er wel en wat niet door ons mocht worden verteld. En daarbij zei ze met een glimlach op haar gezicht dat
45 zelfs al zouden we te veel vertellen, dan zou haar vertrouwde tolk dit toch “zoals het moet” vertalen.

Toen ik naar Nederland kwam om bij dit bedrijf te werken, had de bazin
50 een slaappleaats voor twee weken voor mij verzorgd: in een woonkamer die algemeen toegankelijk was voor de overige 13 bewoners.

Toen ik hier begon te werken, dacht
55 ik dat dit een normaal bedrijf was. Het bleek echter dat ik na het werk geen rechten had. Ik dacht dat ten minste de gezondheid van de werknemers belangrijk was, maar toen ik
60 op een dag mijn hand had opengereten op het werk, zei de bazin alleen “sul” en “invalide” en vroeg of ik in staat zou zijn de volgende dag te werken want anders moest ik maar
65 terug naar Polen gaan.

naar: <http://keuringsdienstvanwaarde.kro.nl>, 20 december 2012

tekst 6

Reactie van minister Asscher op uitzending van Keuringsdienst van Waarde

“Het programma Keuringsdienst van Waarde maakte gisteren maar weer eens duidelijk hoeveel er fout gaat in de Nederlandse champignonsector.
5 Het is niet te bevatten dat werknemers op een dergelijke manier worden uitgebuit. Ik wist niet wat ik zag, toen ik hier voor het eerst mee geconfronteerd werd. Zoiets kan toch
10 niet in Nederland? Daarnaast worden eerlijke ondernemers de dupe van hun malafide collega’s. De Inspectie en ik zijn tot op het bot gedreven deze foute bedrijven het leven zuur
15 te maken, maar dat kunnen we niet alleen. We hebben getuigen en

signalen nodig én de hulp van de consument.

Koop alleen eerlijk geproduceerde champignons zou ik willen zeggen (...).
20 Behalve dat de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) doorgaat met het intensief opsporen en aanpakken van wantoestanden,
25 ga ik de komende tijd bekijken of ik ook de andere supermarkten over de streep kan trekken om gezamenlijk aan deze Middeleeuwse toestanden
30 een eind te maken.”

naar: www.rijksoverheid.nl, 28 december 2012

tekst 7

Antwoord van minister Asscher op Kamervraag over uitbuiting champignonkwekerijen

Waardoor komt het dat de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) grote moeite heeft om op te treden ondanks de sterke inzet?
5 Zoals in het antwoord op de vorige vraag is aangegeven gaat het om werkgevers die moedwillig de wet overtreden. Deze werkgevers voeren ondeugdelijke of valse administraties.
10 Als niet direct uit de administratie kan worden afgeleid dat er sprake is van overtreding van de arbeidswetgeving, wordt getracht het bewijs rond te krijgen via verklaringen van
15 werknemers. Werknemers zijn echter

niet altijd bereid om verklaringen af te leggen, omdat zij bang zijn dan hun werk te verliezen. Ook worden werknemers vaak pas na afloop van
20 een gewerkte periode uitbetaald, waardoor zij de uitbetaling van het loon in gevaar brengen als zij belastende verklaringen afleggen. Het betreft vaak tijdrovende
25 onderzoeken vanwege de grote complexiteit van de (internationale) constructies. Deze vergen een grote capaciteit en kennen een lange doorlooptijd. (...)

naar: www.rijksoverheid.nl, 7 januari 2013

tekst 8

Fair Produce: antwoord op verstoorde concurrentieverhoudingen

De verstoorde prijsconcurrentie door arbeidsconstructies in de paddenstoelensector is al een aantal jaar een hardnekkig probleem. Via deze constructies verkopen telers hun champignons 'op stam' aan een buitenlandse BV (bijvoorbeeld in Bulgarije of Roemenië). Het product blijft waar het is en het bedrijf waar het aan verkocht is huurt buitenlandse werknemers in om de champignons in Nederland te oogsten. Deze mensen worden vervolgens onderbetaald. (...)

Werkgevers die wel de reële arbeidskosten betalen, kunnen nauwelijks het hoofd boven water houden terwijl de ondernemers die op deze wijze de loonkosten weten te drukken, de markt overnemen. (...)

Eén sociaal ketenkeurmerk

Organisaties van werkgevers en werknemers van de teelt én handel pakken hun verantwoordelijkheid voor een eerlijk product en hebben gezamenlijk Stichting Fair Produce opgericht. Het ketenkeurmerk Fair Produce Nederland garandeert dat de producten die voldoen aan de eisen van Fair Produce zijn vervaardigd door medewerkers die daarvoor fair zijn behandeld. Dat wil zeggen: zij krijgen een eerlijk loon volgens de Nederlandse wet- en regelgeving, beschikken over goede huisvesting en werken onder goede arbeidsomstandigheden. Bedrijven voldoen aan strengere eisen dan wettelijk

noodzakelijk en werken in gecontroleerde ketens. (...)

Duurzame en concurrerende Nederlandse land- en tuinbouw

De Stichting Fair Produce Nederland certificeert bedrijven, die gegarandeerd een sociaal personeelsbeleid voeren dat aan alle eisen voldoet. (...)

Retailers en foodservice zijn partners

Fair Produce helpt retailers in hun duurzaamheidsbeleid met herkenbare "faire" paddenstoelen. C1000, COOP, Lidl, Deen en Jan Linders hebben inmiddels een statement gemaakt en kiezen voor eerlijke champignons. Ook foodservice-bedrijven sluiten aan. (...)

Organisatiestructuur

Stichting Fair Produce NL wordt bestuurd door LTO Nederland, Frugi Venta, FNV Bondgenoten, CNV Vakmensen en twee onafhankelijke bestuurders. Financiering vindt plaats middels subsidies van Colland, de Provincie Limburg en Gelderland (via de Betuwse Bloem), het ministerie van EZ, het LIB en de Rabobank. De Stichting wordt geadviseerd door een Raad van Advies waarin onder meer Max Havelaar en de Rabobank zitting hebben genomen. De Nederlandse overheid heeft positief op het initiatief gereageerd en roept alle schakels in de keten op alleen gegarandeerd eerlijke producten te produceren, te verhandelen en te verkopen.

naar: www.fairproduce.nl, juni 2013

Opgave 4 Europees toezicht op nationale mediawetgeving

tekst 9

Wijzigingen in mediawetten die het voor overheden makkelijker maken zich te bemoeien met de media in hun land, moeten jaarlijks op 5 Europees niveau worden gecontroleerd. Dit staat in een resolutie¹⁾ waarover het Parlement dinsdag heeft gestemd. Om mediavrijheid en pluralisme te waarborgen, moet de 10 richtlijn Audiovisuele Mediadiensten worden herzien en werkomstandigheden van journalisten worden verbeterd. (...)

15 **Het beschermen van journalisten tegen dreigingen**

Het Parlement wil de onafhankelijkheid van journalisten beschermen tegen druk van uitgeverij, media-eigenaren, politieke- en economische lobby's. Voor redacteuren en 20 journalisten moeten er redactiehandvesten of gedragscodes worden opgesteld, omdat deze belangrijk zijn voor de redactionele onafhankelijkheid. Hiermee wordt voorkomen dat 25 eigenaren, regeringen of externe belanghebbenden zich met de inhoud van het nieuws bemoeien, stelt de tekst.

30 EP-leden willen dat lidstaten onderzoeksjournalistiek ondersteunen omdat deze vorm van journalistiek een democratische functie vervult en in sommige gevallen misstanden of 35 strafbare feiten onthult. (...)

Herzien van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten

De richtlijn Audiovisuele Mediadiensten moet worden aangevuld met 40 minimumnormen voor de bescherming van het fundamentele recht op vrijheid van meningsuiting en informatie, mediavrijheid en pluralisme, stelt de tekst. (...)

45 **Precaire arbeidsomstandigheden**

Het Parlement vraagt de Europese Commissie om te bestuderen hoe de crisis en de daaruit voortvloeiende bestaansonzekerheid de journalistieke gemeenschap beïnvloedt. Er moet dan vooral gekeken worden naar de schadelijke invloed op de mediavrijheid.

De resolutie is aangenomen met 539 55 stemmen voor, 70 tegen en 78 onthoudingen.

naar: Persbericht Europees Parlement, 21 mei 2013

noot 1 resolutie = motie

Opgave 5 Boom is ho!

tekst 10

Boom is ho! Dronken rijden, vier gewonden

“U”, zegt de officier van justitie en hij kijkt de verdachte indringend aan, “bent een typisch voorbeeld waarom de wetgever het idee van de begin-
5 nende bestuurder heeft geïntro-
ceerd. U rijdt te hard, u hebt gedron-
ken én u houdt uw aandacht niet bij
de weg.”

Hij heeft het tegen een jonge vrouw
10 van 22. Op de avond van eerste
kerstdag 2011 – ze had pas drie
maanden haar rijbewijs – reed ze op
het Brabantse platteland de Opel van
haar moeder tegen een boom. Zelf
15 brak ze een been; de drie kennissen
die ze naar huis bracht kwamen er
minder goed vanaf. (...) Vandaag,
vijftien maanden later, zit de bestuur-
ster tegenover de meervoudige
20 kamer van de rechtbank in
's-Hertogenbosch.

De voorzitter loopt het strafdossier
met haar door. Hoe ze eerder die
avond waren wezen stappen. (...)
25 Dat ze, op het moment dat ze zich
omdraaide om tegen de mensen op
de achterbank te zeggen dat ze heus
nog wel kon rijden, in de berm was
geraakt. Dat de jongen naast haar op
30 dat moment een ruk aan het stuur
had gegeven omdat hij voor de auto
een boom zag opdoemen. En dat ze,
als gevolg van die onverwachte in-

greep, naar links de weg over waren
35 geschoten en aan de overkant tegen
een boom tot stilstand kwamen.

Ze voelt zich in het nauw gebracht
door de vragen. Reageert stuurs. Tot
het moment dat de voorzitter haar
40 vraagt of ze weet hoe het met de
jongen op de achterbank gaat. Dan
komen de tranen. De bode schiet toe
met een bekertje water en een doos
tissues.

45 “Wat mij opvalt”, zegt de officier van
justitie, “eerst zit u hier stoer, alsof
het u niks doet, in elk geval zo komt
het op mij over, en nu blijkt dat er
veel emotie bij u achter zit. Daar kan
50 de rechter ook rekening mee
houden.” (...)

Twee weken later komt de uitspraak
van de rechtbank: 240 uur werkstraf
en twee maanden voorwaardelijk.
55 Het CBR heeft het rijbewijs van de
verdachte ingenomen en bestuurs-
rechtelijk ongeldig verklaard; vandaar
geen ontzegging, maar wel een
hogere werkstraf. Was de man die
60 aan het stuur trok mede schuldig?
Zeker, vindt de rechtbank, maar dat
doet aan de verantwoordelijkheid van
de bestuurder niets af.

naar: Lars Kuipers, Opportuun 4, april 2013